

Education of the Centralukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of scientific interests: Problems of methodology of teaching the native language of

children of preschool and junior school age.

Дата надходження рукопису 17. 08. 2018 р.
Рецензент – д.п.н., професор О. С. Радул

УДК: 378.8

КОРНІЄНКО Світлана Іванівна –
кандидат філологічних наук, доцент, доцент
кафедри української мови та славістики
Бердянського державного педагогічного університету
e-mail: margo_68kazak@mail.ru

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЛЮДИНИ НОВОГО ТИПУ З ПОЧУТТЯМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Третє тисячоліття зустріло нас прискореним темпом глобалізації і оптимізації суспільства в усіх сферах його життя та діяльності. Перед вищими і загальноосвітніми закладами стоїть непросте завдання: сформувати людини нового типу – інтелектуальну, творчу, з почуттям національної гідності. Система виховання і навчання підлягає вдосконаленню: необхідно поєднувати зміст, форми і методи впливу на молоде покоління, про що наголошується в провідних документах нашої держави.

Громадсько-патріотичне виховання є сукупністю ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь. Під час вивчення мови, реалізації стилістичних засобів для показу багатства і краси слова важливою є роль саме громадсько-патріотичного виховання, що передбачає сформованість патріотичних думок та дієвих заходів з відстоювання національних форм життєдіяльності та поведінки в усіх сферах суспільного життя. Знання рідної мови, уміння володіти її комунікаційними можливостями служать меті патріотичного виховання – формуванню національної свідомості, самосвідомості та патріотизму в учнів різного віку.

Незалежно від відмінностей історії, культури і ресурсів окремих країн основні категорії громадського виховання є міжнародними, вони є також критеріями оцінювання громадської освіти. Багато установ пов'язані з громадсько-патріотичним вихованням – родина, релігійні заклади, медіа, соціальні групи тощо. Але історичну відповідальність за формування громадянської компетентності несе школа. І саме на уроках

болгарської мови ця мета може бути досягнута повноцінно й у найбільшій мірі.

Тема національного і громадського виховання молоді є актуальною в наш час, оскільки низький рівень життя підштовхує молодь за кордон на заробіток. Держава залишається без кваліфікованих кадрів, молоді, перспектив подальшого розвитку. Необхідно зорієнтувати молоде покоління на народних національних українських героїв. Саме про це писав В. Сухомлинський: «трудність виховання в підлітковому віці полягає якраз у тому, що дитину мало вчать бачити, розуміти, відчувати себе як часточку колективу, суспільства народу» [5, с. 287], бо «у дитинстві закладається людський корінь, жодної людської рисочки природа не відшліфує – вона тільки закладає, а відшліфувати нам – батькам, педагогам, суспільству» [6, с. 291].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми громадського і національного виховання розглядали М. Я. Антоненко, Л. С. Бондар, І. А. Зязюн, Л. В. Повалий, В. І. Постовий, В. Л. Омеляненко, С. М. Тарасова та ін., у їхніх працях основний постулат підпорядкований науково обґрунтованій меті виховання національно свідомого громадянина України.

Мета статті – процес громадського, національного виховання зі створення відповідних педагогічних умов, застосування ефективних форм та методів, які б сприяли підвищенню рівня сформованості національного патріотизму та громадської вихованості студентської і учнівської молоді підлітків – одне з основних завдань педагогів вищих і загальноосвітніх навчальних закладів. Цю проблему досить докладно розкрито в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського, бо його творчість часто співзвучна із сучасними тенденціями у вихованні молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виховати людину з високою

громадянською свідомістю – найважливіше завдання сучасності. «Громадянські думки, почуття тривоги, громадянський обов'язок, громадянська відповідальність, національний патріотизм – це серцевина почуття людської гідності. Той, у кого ви сформували ці якості душі, ніколи не виявить себе у чомусь поганому, навпаки – він прагнучиме тільки до доброго, гідного наших ідей, нашого суспільства» [5, с. 293].

Головний принцип побудови системи навчально-виховного процесу в освіті ґрунтується на національній ідеї виховання.

Як зазначає С. М. Тарасова, метою національного виховання на сучасному етапі є:

- утвердження в свідомості молоді національної культури, мовної єдності, національної виразності та неповторності, розуміння важливості для розвитку нації власної держави й необхідності її розбудови;
- виховання національно-державних активістів-патріотів, пріоритетним для яких є добро всієї нації та піклування про її поступ;
- усебічна підготовка до творчої чинної праці з розбудови та захисту незалежної України, рідної духовної і матеріальної культури, а через них до участі в уселюдській культурі;
- досягнення високої культури міжнаціональних відносин, основою яких є національна рівність, взаємна толерантність і пошана [7, с. 271].

Під час навчання і виховання студентської молоді провідним має бути формування національної свідомості та самосвідомості особистості, національного типу особистості, забезпечення духовної єдності поколінь, безсмертя нації.

Національне виховання передбачає виховання патріота-громадянина з громадянськими відповідальністю, свідомістю; активністю, обов'язком, гідністю.

Під час формування мовлення учнів учитель зобов'язаний здійснити мотивацію ролі вивчення мови в громадсько-патріотичному напрямку. Цікавим матеріалом для прикладу виявлення великої любові та пошани до рідної мови, що безсумнівно є прикладом виховання національної свідомості в дітей болгарського етносу, є вірш Івана Вазова *Болгарська мова*, де від початку простежується ідея ставлення до рідної мови як до священної: *Език свецен на моите деди, език на мъки, стонове вековни, език на тая, дето ни роди за радост не – за ядове отровни – Священа мова моїх дідів, мова мук, стогонів вікових, мова тієї, що народила нас для радості, а не для гніву отруйного*. За п'ять років турецького рабства болгари зберегли рідну мову і не заговорили турецькою,

залишилися вони вірними і православної християнській вірі. У вірші *Я – болгарча* цього ж автора також мовні засоби передачі краси й милозвучності мови підкріплюються патріотичним звучанням тексту: *Аз съм българче и расна в дни велики, в славно време, син съм на земя прекрасна, син съм на юнашко племя – Я – болгарча і росту в дни великі, в славний час, я – син землі прекрасної, син молодецького племені*.

Ефективним у діяльності вчителя є лінгвістичний аналіз. Застосований в усіх його різновидностях цей прийом допомагає усвідомити специфічне для будь-якого мовного рівня.

За С. М. Тарасовою національні традиції, обряди, норми поведінки та моралі слід подавати у вигляді дидактичної гри. Школа радості, чарівні сад і город В.О. Сухомлинського є яскравим тому підтвердженням, хоч і з далекого минулого.

Ми пропонуємо кілька варіантів освітніх технологій з конкретних тем громадянської освіти: (1) «Виборча кампанія». Мета: ознайомити учнів із значенням виборів місцевого управління і методами організації кампанії. Після гри учні повинні вміти назвати найважливіші проблеми, які необхідно вирішити в регіоні й виробити передвиборну платформу, представити свій план, оцінити його, а також плани своїх однокласників. (2) *Твір*. Як приклад можна дати урок про забезпечення населення питною водою. Важливість проблеми учні усвідомлюють під час написання твору: «Життя у світі без питної води». Після написання твору – обговорення. (3) *Дискусія* «Федерація Болгарія», яка має на меті допомогти учням усвідомити федерацію як форму державного устрою, яка є особливим випадком більш загального питання централізації або децентралізації влади. Дітям пропонують уявити, що створену федерацію між Болгарією і Македонією називають Федерація Болгарія. До обговорення подають такі судження: Болгарія і Македонія мають двох президентів; і в Болгарії, і в Македонії є місцеві парламенти; існує спільна валюта на території федерації; усі закони в Болгарії та Македонії мають бути ідентичними; болгарські й македонські школи мають різні навчальні плани і програми. (4) *Мозковий штурм* «Болгарія і Об'єднана Європа». Метою дискусії є виклад і обговорення переваг і недоліків приєднання Болгарії до об'єднаної Європи. Учні оглядово знайомлять із матеріалами про Об'єднану Європу. Необхідно розповісти про основні умови об'єднання. Після цього обговорення питань: 1) позитивні наслідки приєднання; 2) негативні наслідки приєднання. Відповіді спрямувати до розгляду

зовнішньої торгівлі (імпорт-експорт), культури та освіти, національної ідентичності, загальної економіки, валюти, мови. Всі пропозиції записувати. Під час дискусії обговорюють список позитивних і негативних наслідків приєднання. Необхідно стимулювати мислення з позицій представників різних верств суспільства: бізнесменів, молоді, учнів, пенсіонерів тощо.

На нашу думку, словесна наочність досягається через слово учителя і учнів. Щоб воно виконувало функцію наочності, необхідно, щоб слово це було розумним і глибоким, теплим і щирим. Учитель не повинен забувати, що слово є найтоншим і найгострішим інструментом, яким ми повинні торкатися розуму і серця учнів. Щоб магія слів досягла мети формування мовних здібностей, необхідно дотримуватися кількох елементарних правил: поважати учнів, якщо бажаємо вплинути на них через спілкування. Докладати всіх зусиль, щоб їм приємно було нас слухати. Персонально їх активізувати, здійснювати «зворотній зв'язок (1). Вибирати підходящу обстановку – звідки говорити (місце), враховувати де сидять учні в класі. Вміло використовувати паузи, міміку, інтонації, жести та інші екстралінгвістичні засоби (2). Прагнення створити в учнів уявлення про те, говоримо. Не обов'язково розповідати про щось виключно важливе. Суттєвим є використання яскравої, образної мови, що виклала б в уявленні учнів конкретні картини (3). Говорити впевнено, бадьорим тоном (а не ліново, розхолоджено) (4). Спіраться на здібності та особливості власного індивідуального стилю, наприклад, уміти використовувати гумор та іронію, уміти цитувати, розповідати, виразно читати, описувати, вести діалог, дискусії, наводити сентенції Дуже важливим є уміти створювати психологічні паузи; сприяти роздумам, послуговатися елементами невисловленості й загадковості.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Виховання національно-свідомої особистості важливо підпорядкувати з виховання поваги до рідної мови, літератури, культури. Тому введення у вищих навчальних закладах курс «Культури української мови» є своєчасним і актуальним. Варто ввести також «Культуру болгарської мови» та інших слов'янських та західних мов, що вивчаються на філологічних факультетах українських вишів.

Реалізація мети громадсько-патріотичного виховання під час вивчення мови повинна бути планомірною, спрямованою на формування почуття патріотизму, яке включає розвиток любові до Батьківщини, національної

самосвідомості й гідності. Саме на уроках з мови формується дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій, відповідальність за природу рідної країни, потребу зробити свій внесок у долю батьківщини, інтерес до національного спілкування, прагнення праці на благо рідної країни, її народу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / Бех І. Д., Чорна К. І. // Шкільний світ. – 2007 – № 13 – квітень – С. 12
2. Білюк О. В. В. О. Сухомлинський про виховання особистості школярів: Навчально-методичний посібник. – Миколаїв : Вид-во «Ілліон», 2007. – С. 47.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1977. – 376 с.
4. Концепція національного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Світ виховання. – 2007 - № 4 – С. 36–38.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори у 5-ти томах. – К. : Рад. шк., 1977. – т. 3. – 670 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори у 5-ти томах. – К. : Рад. шк., 1970. – т. 3. – 291 с.
7. Тарасова С. М. В. О. Сухомлинський про громадське виховання підлітків та сучасні проблеми виховання національно свідомих громадян / Тарасова С. М. // Педагогічні науки. Випуск 1.47 (114). – С. 269–273.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2007). *Prohrama patriotichnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. [Program of patriotic education of children and pupils]. Kyiv.
2. Biliuk, O. V. (2007). *V. O. Sukhomlynskyi pro vykhovannia osobystosti shkolyariv*. [V. O. Sukhomlinsky about the education of the personality of schoolchildren]. Mykolaiv: Vyd-vo «Illion».
3. Honcharenko, S. (1977). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv. Lybid.
4. *Kontsepsiia natsionalnoho vykhovannia uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* (2007). [Concept of national education of students of general educational institutions]. Svit vykhovannia.
5. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Vybrani tvory u 5-ty tomakh*. [Selected works in 5 volumes]. Kyiv. Rad. shk., t. 3.
6. Sukhomlynskyi, V. O. (1970). *Vybrani tvory u 5-ty tomakh*. [Selected works in 5 volumes]. Kyiv. Rad. shk., t. 3.
7. Tarasova, S.M. (2014). *V. O. Sukhomlynskyi pro hromadske vykhovannia pidlitkiv ta suchasni problemy vykhovannia natsionalno svidomykh hromadian*. [V. O. Sukhomlinsky about public education of adolescents and modern problems of education of nationally conscious citizens]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОРНІЄНКО Світлана Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та славістики Бердянського державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: старослов'янська мова,

болгарська мова і література з методиками навчання, українська мова з методикою навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KORNIENKO Svitlana Ivanivna – PhD in Philology, associate Professor, Sociate Professor of the Department of the Ukrainian Language and Slavic Studies at Berdiansk State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: the Old Slavonic language, the Bulgarian language and literature with methods of teaching, the Ukrainian language with methods of teaching.

Дата надходження статті 09. 09. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор М. В. Анісімов